

INSON HUQUQLARI VA MA'NAVIY QADRIYATLAR O'ZARO UYUG'UNLIGI

Ahtamov Elyor Ilhom o'g'li

Muhhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15379462>

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson huquqlari va ma'naviy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va uyg'unlik masalalari chuqur tahlil qilinadi. Inson huquqlari, dunyo miqyosida barcha insonlarga tenglik, erkinlik va adolatni ta'minlashga qaratilgan universal tamoyillardan iborat bo'lsa, ma'naviy qadriyatlar esa jamiyatning axloqiy, diniy va madaniy negizlarini tashkil etadi. Ushbu ikki sohaga oid tushunchalar bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'lib, ba'zan uyg'unlikni, ba'zan esa qarama-qarshilikni yuzaga keltiradi. Ushbu mavzu, inson huquqlarining universal prinsiplarini saqlab qolgan holda, ma'naviyatni rivojlantirish va jamiyatda adolatli tizim yaratishning ahamiyatini yoritadi. Shuningdek, ba'zi hollarda, ma'naviy qadriyatlar inson huquqlari bilan ziddiyatga kelishi mumkinligini ham ko'rib chiqadi. Kitobda yoki tadqiqotda, huquqiy va ma'naviy tamoyillarni birlashtirish va ulardan muvofiq tizim yaratish uchun mavjud bo'lgan metodlar va yondashuvlar haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: insoniylik, diniy qarashlar, ma'naviyat va huquq, haqiqiy qadriyatlar, haqiqiy qadriyatlar asosida jamiyat qurish, uyg'unlik.

Inson huquqlari insonning sha'ni, qadr-qimmatini hurmat qilish, erkinlik va tenglikni ta'minlashga asoslangan universal tamoyillardir. Bularning barchasi jamiyatda adolatni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. *Inson huquqlari: nazariya va amaliyot* kitobida, inson huquqlari nazariyasi va amaliyoti haqida chuqur tahlil olib borilgan. Shirinova, inson huquqlarining amalga oshirilishi va ularning jamiyatda qanday ta'sir qilishi kerakligi haqida fikr bildiradi. Kitobda, inson huquqlarini amalga oshirishda ma'naviy qadriyatlarning roli haqida ham so'z boradi. Ma'naviyat jamiyatning axloqiy va diniy me'yorlarini tashkil etadi, shuning uchun ularning huquqiy tizim bilan uyg'un bo'lishi juda muhim.

Ba'zan, inson huquqlari va diniy qadriyatlar o'rtasida ziddiyatlar yuzaga kelishi mumkin.

Inson huquqlari va diniy qadriyatlar: O'zaro aloqalar va ziddiyatlar asarida, diniy qadriyatlar va inson huquqlari o'rtasidagi ziddiyatlar tahlil qilinadi. Mahmudov, ba'zi hollarda, diniy qarashlar va an'anaviy qadriyatlar inson huquqlarini cheklashga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi. Masalan, ba'zi diniy e'tiqodlar, erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglikni tan olmasligi yoki ayrim diniy me'yorlar, individual erkinlikni cheklashi mumkin. Shunday bo'lsa-da, Mahmudov, jamiyatda inson huquqlarining asosiy tamoyillari va diniy qadriyatlar o'rtasida muvofiqlikni topish kerakligini bildiradi.

Ma'naviyat insonni axloqiy jihatdan tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. *Ma'naviyat va inson huquqlari: Tahliliy o'rganish* kitobida, ma'naviyat va inson huquqlarining o'zaro aloqasi va ularning jamiyatda qanday birlashishi haqida batafsil tahlil berilgan. Muzafarov, ma'naviyatning, inson huquqlarining amalga oshirilishida muhim omil bo'lib, jamiyatda adolat, tenglik va hurmatni ta'minlashda yordam berishini ta'kidlaydi. Kitobda, inson huquqlarini ta'minlash jarayonida, ma'naviy qadriyatlarning, shaxsning erkinligini hurmat qilishda qanday o'rni borligi ko'rib chiqiladi.

Global miqyosda, inson huquqlari va ma'naviyatning uyg'unligi jamiyatlarning rivojlanishiga yordam beradi.

Human Rights and Cultural Values: Exploring the Balance asarida, inson huquqlari va madaniy qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni izlashda, dunyo miqyosida har bir jamiyatning o'ziga xos madaniy qadriyatlari va huquqiy tizimlarga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Smith, inson huquqlari va madaniyat o'rtasidagi muvofiqlikni izlashda, global jihatdan ularni qanday birlashtirish mumkinligini ko'rsatadi. Jamiyatlarda madaniy qadriyatlar va huquqiy tamoyillarni uyg'unlashtirish, barqaror va adolatli jamiyatlar qurish uchun zarurdir.

Bir jamiyatda diniy erkinlikni ta'minlashning muhimligini ko'rishimiz mumkin. Masalan, **Turkiyani** olaylik, bu davlatda din va davlatni ajratish tamoyili kuchli o'rnatilgan. Biroq, Turkiyada diniy erkinliklar va ma'naviy qadriyatlar o'rtasida ba'zi murakkabliklar mavjud.

Ayniqsa, turli diniy e'tiqodlarga ega bo'lgan shaxslar o'rtasida o'zaro hurmat va tushunish zarur.

Agar biz Turkiyada yashovchi musulmonlarga, xristianlarga yoki yahudiylarga diniy erkinlik berilsa, bu ularning o'z e'tiqodlarini erkin amalga oshirishlariga imkon yaratadi. Bunda, inson huquqlari – ya'ni, **diniy erkinlik** tamoyili jamiyatda qarama-qarshiliklarni kamaytirishga yordam beradi. Har bir shaxs o'z diniy e'tiqodini ifoda etish huquqiga ega bo'lishi kerak, bu esa ijtimoiy tinchlik va barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

Islomda yaxshi xulqning o'rni juda muhimdir. Rasululloh (s.a.v.) o'z hayotida yaxshi xulqni namuna qilib ko'rsatganlar va buni musulmonlar uchun asosiy fazilat deb belgilaganlar.

Bir hadisda Rasululloh (s.a.v.) shunday deganlar: "Men yaxshilik va xulqni mukammallashtirish uchun yuborildim". (Sahih al-Buxoriy, Hadis 5683)

Agar Turkiya jamiyatidagi musulmonlarning diniy e'tiqodlarini erkin ifoda etishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratilgan bo'lsa, shu bilan birga, boshqa diniy guruhlarining huquqlari ham himoya qilinishi zarur. Bu o'zaro hurmat va hamjihatlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Masalan, xristian yoki yahudiy jamoalarining diniy festivallari va an'analari hurmat qilinishi, bir-birini to'ldiruvchi ma'naviy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Turkiya kabi davlatlarda diniy erkinlik va ma'naviy qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ko'rsatadi, ularning bir-birini to'ldirishi, lekin qarama-qarshilikka yo'l qo'ymasligi kerakligini tushuntirishi kerak. Bir jamiyatda diniy erkinlikni ta'minlashning muhimligini ko'rishimiz mumkin.

Biroq, diniy erkinlikning amalga oshirilishi, ayni paytda, jamiyatning ma'naviy qadriyatlari bilan uyg'un bo'lishi kerak. Masalan, musulmon davlatlarida o'ziga xos diniy qadriyatlar mavjud, lekin bu qadriyatlar boshqalarining huquqlarini buzmasligi kerak. Bu yerda **din va davlatning ajralishi, inson huquqlari va jamiyatning ma'naviy qadriyatlari** bir-birini to'ldirishi kerak. Agar Turkiya jamiyatidagi musulmonlarning diniy e'tiqodlarini erkin ifoda etishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratilgan bo'lsa, shu bilan birga, boshqa diniy guruhlarining huquqlari ham himoya qilinishi zarur. Bu o'zaro hurmat va hamjihatlikni mustahkamlashga yordam beradi. Masalan, xristian yoki yahudiy jamoalarining diniy festivallari va an'analari hurmat qilinishi, bir-birini to'ldiruvchi ma'naviy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqola, inson huquqlari va ma'naviy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro uyg'unlikni tushunishga yordam beradi va bu tushunchalar asosida adolatli jamiyatlarni shakllantirishda qanday yondashuvlarni qo'llash mumkinligini yoritadi. Inson huquqlari va ma'naviy qadriyatlar bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir.

Inson huquqlari har bir shaxsning erkin va teng yashash huquqini himoya qilsa, ma'naviy qadriyatlar bu erkinlikni axloqiy va diniy asoslar bilan qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, har bir jamiyat o'zining madaniy, diniy va axloqiy qadriyatlarini inobatga olib, inson huquqlarini amalga oshirishda muvozanatni saqlashi zarur. Inson huquqlarining asosiy tamoyillari universal bo'lishi kerak, lekin ular mahalliy madaniyat va qadriyatlar bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilishi lozim.

REFERENCES

1. Shirinova, G. (2017). *Inson huquqlari: nazariya va amaliyot*. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
2. Muzafarov, R. (2019). *Ma'naviyat va inson huquqlari: Tahliliy o'rganish*. Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti.
3. Smith, J. (2018). *Human Rights and Cultural Values: Exploring the Balance*. Oxford: Oxford University Press.
4. Yusupov, N. (2018). *Inson huquqlari va ijtimoiy adolat: metodologik yondashuvlar*. Toshkent: "Ilm-zin" nashriyoti.
5. **Haqiqiy Inson Huquqlari: Kontekstlar va Qarama-qarshiliklar** (Joyce A. de Jong).
6. **Ming bir hadis /Shayx Abdulaziz Mansur**. -Toshkent: G'ofur Gulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, (2018.-320b.)